

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА
БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2015 року)

Суми
Сумський державний університет
2015

СУД ПРИСЯЖНИХ ЯК ФОРМА УЧАСТІ НАРОДУ В СУДОЧИНСТВІ

Бондар С. О.

к.ю.н., суддя Сумського окружного адміністративного суду

Резнік О. М.

к. ю. н., ст. викладач кафедри АГПФЕБ, Сумський державний університет

Пронський Е. А.

Юридичний факультет, Сумський державний університет

Досліджуючи історію розвитку інституту суду присяжних, слід зосередити увагу на країнах, судова система яких справила значний вплив на формування даного інституту. У період ранньофеодальної монархії судовий процес англійців та французів мав спільні риси, насамперед це участь представників місцевої громади у вирішенні спірних питань. Так, у Франції правосуддя чинилося шляхом залучення членів місцевої громади через інститут журата (лат. - клятвені завірення), який базувався на звичаєвому праві, та рекогніторес (лат. – розпізнавати, розглядати), заснований на позитивному праві [1, с. 39].

Таким чином, як у французів, так і в англійців функціонував інститут, який являв собою прототип суду присяжних. Через деякий час у Франції професійні судді витіснили народних суддів зі сфери судочинства остаточно, в той час як англійський суд присяжних ніколи не переставав діяти.

Внаслідок цього значна частина вчених схиляється до думки про те, що суд присяжних - це суто англійський інститут, існуванню якого сприяли саме англійські правові звичаї.

Дослідники надають велике значення у становленні англійського суду присяжних Великій Хартії Вольностей 1215 року, яка припинила свавілля королівських чиновників [2, с. 349]. Присяжні складала присягу, порушення якої тягнуло за собою досить сурові покарання. Вердикт присяжних мав бути одностайним, інакше присяжні, які не підтримували думку більшості, вибували, а колегія суду присяжних поповнювалася новими засідателями. Перша письмова згадка про одностайний вердикт зустрічається у 1367 р. [3, с. 94].

Про зародження суду присяжних ще у слов'ян свідчать тогочасні документи. Насамперед це Судебник 1497 р, який був прийнятий Іваном III спільно з Боярською Думою. В ст. 38 вищезазначеного документа вказано, що в судах, які розглядали найбільш важливі справи, мали бути присутні такі особи, як «староста та кращі і добрі люди», за відсутності яких «суду не чинити».

Провідні вчені схиляються до думки про те, що суд присяжних став великим кроком слов'янських народів до покращення судової системи. Ініціатори проведення судової реформи аргументували це тим, що у суді присяжних повноваження про призначення покарання і визнання провини були розділені, внаслідок чого обмежувалась влада суддів у здійсненні правосуддя, таким чином присікалося їхнє свавілля [4, с. 83].

Найперше, у 1867 р., суд присяжних втілений у практику Харківського, Сумського та Ізюмського судів, які територіально знаходилися ближче до центру імперії. Найпізніше, у 1880 р., суд присяжних отримав практичне застосування на теренах Правобережної України — у Київському, Уманському, Кам'янець-Подільському, Житомирському та Луцькому судах.

Прийняття Верховною Радою України 20 листопада 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу [5] призвело до необхідності формування низки нових правових інститутів, серед яких є інститут суду присяжних в Україні.

Проаналізувавши положення, що містяться в ст. 127 Конституції України

про те, що правосуддя здійснюється професійними суддями, а у визначених законом випадках – народними засідателями і присяжними, можна зробити висновок про відокремлення професійних суддів від присяжних і тим самим про проголошення в Україні англо-американської моделі суду присяжних. Підтвердження цього можна знайти в ст. 129 Конституції України, яка встановлює, що «судочинство здійснюється суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних» [6].

Утворення та провадження в суді присяжних регламентовано Кримінально-процесуальним кодексом України, а саме: процес утворення суду присяжних, права та обов'язки присяжних, усунення присяжного (ст.ст. 383-391 КПК України) [5].

На сьогоднішній день критика стосовно суду присяжних, основним моментом якої є твердження про неспроможність «людей вулиці» до відправлення правосуддя, ігнорує саму ідею суду присяжних як загальної моделі правосуддя з поділом компетенції між професійними та непрофесійними суддями, в якій першим приділяються другорядні ролі. Але, проаналізувавши статистичні дані, можна стверджувати про те, що помилки, які потягли за собою скасування вироків, найбільш часто допускаються не присяжними, а саме професійними суддями, котрі головують у справах, обвинувачами та захисниками.

Ми пропонуємо спосіб вирішення цього питання у наступному вигляді: треба акцентувати увагу на підготовці і перепідготовці юристів, а саме студентів-майбутніх прокурорів, що навчаються в Національній академії прокуратури України, чи майбутніх суддів, до праці в нових умовах, коли до зали судових засідань залучаються присяжні, замість того, щоб просто прикривати це простими розмовами про неготовність людей з вулиці чинити правосуддя.

Сучасний український суд присяжних діє у складі лише однієї колегії.

Особливість архітектури взагалі суду присяжних полягає у тому, що вона дозволяє застосувати одночасно як природне право (колегія присяжних), так і позитивне право (професійні судді). Присяжні при винесенні вердикту керуються насамперед здоровим глуздом, моральними принципами, які існують в суспільстві та своєю совістю. У свою чергу рішення професійних суддів базується на законі.

Щодо правового статусу присяжного в суді, вимоги до народного засідателя та присяжного закріплені в ст. 59 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів», вони потребують подальшого удосконалення шляхом їх конкретизації та приведення у відповідність до демократичних засад правосуддя. Щодо прав та обов'язків присяжного, то їх чимало згідно Кримінально-процесуального кодексу України 2012 року.

Незалежність присяжних фактично нівельована статтею 391 КПК України, в якій визначено порядок наради та голосування в суді присяжних, що в принципі зробила присяжних підконтрольними головуючому судді. Ми пропонуємо цю статтю виключити з КПК України при наступному внесенні змін до КПК, оскільки відсутність цієї статті дасть змогу присяжним бути насправді незалежними.

У статті 59 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» визначено коло громадян, які не підлягають включенню до списків народних засідателів та списків присяжних. Але у порівнянні українського суду присяжних з австрійським, можна сказати, що зазначений список в Австрії більш великий та виправдовує себе. Тому пропонуємо виключити зі списку присяжних, окрім народних депутатів, представників Уряду, адвокатів, представників інших правоохоронних органів, також священнослужителів, матерів з маленькими дітьми.

Щодо організації ефективного здійснення правосуддя судами присяжних в Україні, то в науковій літературі зустрічаються різні підходи до вирішення

проблеми формування лави присяжних. Наприклад, правник В.М. Терванська запропонувала залучати до лав присяжних представників різних верств населення. Але склад присяжних не повинен мати диференційований характер за будь-яким критерієм, адже це суперечить суті інституту присяжних як форми безпосередньої участі усього народу у здійсненні правосуддя. За таких обставин сам «дух» народного правосуддя буде втрачено, це поставить під сумнів його вердикт. Відбір присяжних має відбуватись за загальними для всіх громадян України вимогами, без поділу суспільства на соціальні чи інші групи.

В Україні суд присяжних уже мав практичне застосування. Так, у районному суді Сум суд присяжних у складі двох професійних суддів, співробітника бібліотеки та виховательки дитячого садка вперше в історії України виправдав чоловіка (О. Бондаренка), якого звинувачували у вбивстві. Суд виніс рішення. Також 4 березня 2014 р. завершився ще один суд присяжних, який було розпочато 30 квітня 2012 р. в Личаківському районному суді міста Львова. Підсудним був 27-річний громадянин Марокко Ш. Отмана, якого звинувачували у вбивстві відомого львівського лікаря Л. Фрайфельда. У ході судового слідства були надані всі докази винуватості Ш. Отмана. Троє присяжних визнали марокканця невинним. Рішення прийняли більшістю голосів, Ш. Отмана звільнили з-під варті в залі суду з підпискою про невіїзд.

Таким чином, із прийняттям нового КПК України та запровадженням інституту суду присяжних у кримінальному судочинстві України ми зробили перший крок до демократизації кримінального провадження. Суд присяжних загалом надає можливість створити необхідні умови для того, щоб зміцнити довіру до суду, гарантувати справедливість, захист прав і свобод людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кенигсон А. Очерк происхождения и исторического развития суда присяжных в делах уголовных / А. Кенигсон. – Витебск : Типография Губернского Правления, 1871. – 109 с.

2. История государства и права зарубежных стран : уч. для вузов : в 2 ч. / Под общ. ред. д.ю.н., проф. О.А. Жидкова и д.ю.н., проф. Н.А. Крашенинниковой. – М. : Издательство НОРМА, 2003. – Ч. 2. – 720 с.

3. Яновська О.Г. Суд присяжних в системі гарантій захисту прав людини / О.Г. Яновська // Вісник Академії адвокатури. – 2005. – Випуск другий. – С. 93-98.

4. Судебные уставы 20 ноября 1864 г. с изложением рассуждений на каких они основаны, изданные государственной канцелярией. – СПб., 1867. – Ч. 3. – С. 95.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України зі змінами та доповненнями станом на 10 вересня 2013 р. : – К. : Паливода А.В., 2013. – 328 с.

6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.